

De Rechten van Bejaarden

Informatiepakket

INHOUD

Inleiding

Rechten op het spel

Internationale en regionale instrumenten inzake bescherming en bevordering

Nationale agentschappen ter ondersteuning, bescherming en dienstverlening

Materiaal voor activisme, onderwijs en opleiding

Andere hulpbronnen

Deze informatiebundel is een vertaling door VORMEN vzw van de Study Guide “The Rights of the Aged” van Human Rights Education Associates (HREA).

Deze ‘Study Guides’ zijn informatiepakketten die een inleiding bieden tot verschillende mensenrechtentema's. Ze geven definities, een overzicht van belangrijke rechten die op het spel staan, mensenrechteninstrumenten, alsook beschermings- en hulpinstanties. Er staan links* in naar de volledige teksten van relevante internationale verdragen, en naar ander bruikbaar materiaal, onder meer op de websites van HREA en van de Universiteit van Minnesota Human Rights library.

* Opmerking: de links zijn in deze papieren / pdf-versie niet zichtbaar. Ze zijn wel te vinden op de html-versie van deze tekst: www.vormen.org/informatie/RechtenBejaarden/Index.html

Andere uitgaven in deze reeks zijn onder meer: “Seksuele oriëntatie en mensenrechten”, “Voedsel en water”, “Vluchtelingen”, “Mensenrechten van personen met een handicap”, het “Europees systeem van bescherming en promotie van mensenrechten”, “Duurzame ontwikkeling”, ‘Rechten van Niet-Burgers’.

Je kan de pakketten raadplegen op onze website (www.vormen.org/informatie/) en downloaden in pdf-formaat.

Vertaling van de studiegids “The Rights of the Aged” naar het Nederlands met de goedkeuring van Human Rights Education Associates (www.hrea.org).

Oorspronkelijke titel: “The Rights of the Aged”, Human Rights Education Associates, 2003.

VORMEN vzw

Lange Gasthuisstraat 29

2000 Antwerpen

Tel.: 03/293 82 15

www.vormen.org

mensenrechteneducatie@vormen.org

Inleiding

Gedurende de afgelopen decennia heeft zich in een belangrijk demografisch aspect van de wereldbevolking een ingrijpende wijziging voltrokken: met name de leeftijd. De thans beschikbare wetenschappelijke kennis leert ons dat in de geschiedenis van de mensheid steeds hoge geboortecijfers werden geregistreerd, samen met evenredig hoge sterftcijfers. In het verleden kwam de leeftijd van de meerderheid van de wereldbevolking overeen met het gemiddelde van of lag het lager dan het op dat ogenblik gangbare leeftijdsbereik. Als gevolg van de trend van lagere geboorte- en lagere sterftcijfers is volgens het VN Departement voor Economische en Sociale Zaken momenteel echter één op de tien mensen wereldwijd 60 jaar of ouder. Indien de huidige tendens van dalende geboorte- en sterftcijfers zich verder zet, zal in 2050 één op de vijf en in 2150 één op de drie mensen 60 jaar of ouder zijn. De oudste bejaarden vormen bovendien het snelst groeiende segment van de ouderenbevolking. Momenteel maken de oudste bejaarden 11% van de 60-plussers uit, een percentage dat tegen 2050 tot 19% zal oplopen.

Veel regeringen beschikken over hulpstelsels voor bejaarden, zoals bijvoorbeeld sociale zekerheid en gratis of gesubsidieerde medische verzorging. De meeste van deze systemen berusten echter op de vooropstelling dat er ten allen tijde beduidend minder ouderen dan jongeren of personen van middelbare leeftijd zullen zijn. Wegens de afnemende sterftcijfers komen deze systemen dan ook onder druk te staan, een druk die naar de toekomst toe enkel nog zal toenemen. Bovendien daalt de **verhouding actieve personen/ouderen** zowel in de meer als in de minder ontwikkelde regio's, waardoor de mogelijkheden van de maatschappij en de regeringen om voor de verouderende bevolking te zorgen verder kunnen afnemen.

Deze demografische tendensen stellen alle volkeren en in het bijzonder de regeringen van de naties/staten wereldwijd voor ongeëvenaarde uitdagingen. Omdat zij aanzien worden als een gemakkelijke prooi zijn bejaarden vaak slachtoffer van discriminatie en misbruik. Tevens overheerst de mening dat ouderen niet langer van nut zijn in de snel evoluerende, geglobaliseerde en meer en meer geïndustrialiseerde wereld van vandaag. In het kader van de huidige snelle veroudering van de wereldbevolking wordt de dringende noodzaak duidelijk om de rechten en de rol van ouderen in onze wereld aan te pakken.

Rechten op het Spel

De rechten van bejaarden kunnen in drie hoofdgroepen worden opgedeeld: *bescherming, participatie en beeldvorming*.

Bescherming verwijst naar het veilig stellen van lichamelijke, psychologische en emotionele voorzieningen voor ouderen rekening houdend met hun uitzonderlijke kwetsbaarheid inzake misbruik en mishandeling.

Participatie refereert naar de noodzaak om aan ouderen een grotere en actievere rol in de maatschappij toe te bedelen. Beeldvorming speelt op de dringende behoefte in om een positiever, minder ontterend en minder discriminerend beeld te ontwikkelen aangaande wie ouderen zijn en waartoe zij in staat zijn. Regionale intergouvernementele organisaties in het bijzonder hebben in hun aanbevelingen en verdragen een start

gemaakt met het gedetailleerder formuleren van deze categorieën van rechten.

Bijzondere aandacht voor de rechten van bejaarden werd relatief kortgeleden toegekend in aanbevelingen en verdragen van internationale organen zoals de Raad van Europa. Deze meer gedetailleerde aanbevelingen en verdragen inzake de rechten van ouderen grijpen echter telkens terug naar de fundamentele beginselen vastgelegd in documenten zoals het VN Handvest en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Artikel 25, alinea 1, van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens stelt dat:

“Eenieder recht heeft op een levenstandaard, die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten, alsmede het *recht op zekerheid in geval* van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, *ouderdom* of een ander gemis aan bestaansmiddelen als gevolg van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.” (onze cursivering)

Het **recht op zekerheid** is bij ouderen bijzonder kwetsbaar voor schendingen. Een onderdeel van het recht op zekerheid is bijvoorbeeld het **recht op gezondheidszorg**, in geval men wegens ouderdom niet in staat is zich de gezondheidszorg te veroorloven of voor zichzelf te organiseren.

Hoewel veel landen thans beschikken over algemene gezondheidszorgsystemen, beginnen deze systemen onder druk te staan van een steeds verouderende bevolking. De vraag stelt zich hoe deze systemen in de toekomst zullen worden gehandhaafd. In andere landen zoals de Verenigde Staten, waar enkel federale of door de staat gesubsidieerde gezondheidsstelsels bestaan voor de behoeftigen, minder validen of ouderen, vormen de stijgende kosten voor de gezondheidszorg een bedreiging voor het verder bestaan van deze stelsels. Deze rechten hangen samen met het recht op een **toereikende levensstandaard**, welk bij gebrek aan een afdoend ondersteuningsstelsel bij ouderen vaak wordt aangetast.

Ouderen hebben tevens recht op **niet-discriminatie**. Bejaarden zouden niet als nutteloos voor de samenleving dienen te worden beschouwd enkel omdat sommigen onder hen misschien meer zorg behoeven dan de gemiddelde persoon. Dit stereotype beeld omtrent ouderen kan leiden tot onterende behandeling, tot ongelijkheid en soms tot misbruik.

Het geldende negatieve maatschappelijke beeld omtrent ouderen bedreigt op dezelfde wijze soms het **recht op participatie**. Vaak krijgen bejaarden niet dezelfde kansen als anderen om zich productief in te zetten in de samenleving. De regeringen zijn verplicht om een bijdrage te leveren enerzijds in het scheppen van een positiever beeld van de vaardigheden en de sterktes van de oudere bevolkingsgroep en anderzijds in het creëren van degelijke mogelijkheden voor ouderen om te participeren in de voortdurende opbouw van hun samenleving.

Ook het recht van ouderen **vrij te zijn van marteling of wrede, onmenselijke of vernederende behandeling** komt vaak in het gedrang. Van de kwetsbaarheid van bejaarden wordt soms geprofiteerd. Ouderen en in het bijzonder oudere vrouwen zijn vaak het slachtoffer van verwaarlozing en van lichamelijk en psychologisch misbruik. Oudere vluchtelingen zijn tijdens humanitaire crisissituaties vaak het eerste slachtoffer van de martelingen en misbruiken die de burgerbevolkingen soms ondergaan.

Wie van de ouderen loopt het meest risico op schending van rechten?

Oudere vrouwen lopen het grootste risico dat hun rechten worden geschonden. Als gevolg van hun traditioneel ondergeschikte positie in de meeste culturen, zijn vrouwen historisch gezien over het algemeen kwetsbaarder voor geweld. Gekoppeld aan het negatieve beeld over ouderen in veel culturen, zijn vrouwen in het bijzonder gevoelig voor geweldpleging en misbruik. In acht genomen dat 55 % van de ouderen vrouwen zijn, in de oudste leeftijdscategorie bedraagt dat percentage 65%, dient bijzondere aandacht te worden besteed aan het effect van het geslacht op de kans op misbruiken en schendingen van hun rechten.

Internationale en regionale instrumenten ter bescherming en bevordering (van de mensenrechten van bejaarden)

Instrumenten van internationaal recht bestaan onder de vorm van *verdragen* (ook overeenkomst, conventie, of protocol genoemd), bindend voor de staten die deze overeenkomsten afsluiten. Na het afronden van de onderhandelingen wordt de verdragtekst voor echt en definitief opgemaakt en door de vertegenwoordigers van de staten ondertekend. Een staat kan zich op verscheidene manieren verbinden tot de toepassing van een verdrag. De meest gangbare manieren zijn de *ratificatie of de toetreding*. Een nieuw verdrag wordt geratificeerd door de staten die bij de onderhandelingen erover waren betrokken. Een staat die niet heeft deelgenomen aan de onderhandelingen kan op een latere datum nog tot het verdrag toetreden. Het verdrag *wordt van kracht* of wordt geldend zodra een vooraf bepaald aantal staten het verdrag hebben geratificeerd of er tot zijn toegetreden.

Bij het ratificeren van of het toetreden tot een verdrag kan een staat *voorbehoud* maken met betrekking tot één of meerdere artikelen van het verdrag, tenzij het verdrag elk voorbehoud uitsluit. Dit voorbehoud kan doorgaans op elk ogenblik worden ingetrokken. In sommige landen hebben internationale verdragen voorrang op de nationale wetten, in andere landen is er mogelijk een specifieke wet vereist, welke aan een internationaal geratificeerd verdrag kracht van nationale wetgeving toekent. Praktisch alle staten die een internationaal verdrag hebben geratificeerd of er tot zijn toegetreden moeten decreten uitvaardigen, bestaande wetten aanpassen of nieuwe wetgeving invoeren om het verdrag op het eigen grondgebied zijn volle toepassing te waarborgen.

De *bindende verdragen* kunnen worden aangewend om regeringen ertoe te verplichten de verdragsbepalingen van belang voor het recht op voldoende voeding en water te eerbiedigen. De *niet-bindende instrumenten* zoals verklaringen en resoluties, kunnen in relevante situaties worden gebruikt om druk uit te oefenen op regeringen door mogelijke blootstelling aan negatieve publiciteit; regeringen, gevoelig voor hun internationaal imago, passen als gevolg hiervan mogelijk hun beleidsvorming aan.

De internationale verdragen, verklaringen en engagementen inzake de bepaling van de standaarden ter bescherming van de rechten van bejaarden zijn de volgende:

DE VERENIGDE NATIES

Handvest van de Verenigde Naties (1945) (artikel 55)

Artikel 55 van het handvest verbindt de lidstaten van de Verenigde Naties tot het nastreven van een hogere levensstandaard voor alle volkeren, sociale en economische vooruitgang, internationale samenwerking op sociale probleemgebieden waaronder gezondheid, onderwijs en de universele eerbiediging van de rechten van de mens ongeacht individuele achtergrond of andere kenmerken.

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) (artikel 3, 22, 25, 27)

De Universele Verklaring bevestigt dat een ieder recht heeft op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon. Verder heeft iedereen recht op sociale zekerheid en de verwezenlijking van elk economisch, sociaal en cultureel recht essentieel voor zijn individuele waardigheid en voor de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid. Elkeen dient de mogelijkheid te hebben om vrijelijk deel te nemen aan de culturele activiteiten in zijn gemeenschap en te delen in de voordelen van kunst en wetenschap. Tenslotte heeft elkeen het recht op een levensstandaard die hoog genoeg is voor zijn gezondheid en welzijn, waaronder begrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging evenals alle noodzakelijke sociale diensten, door de regeringen van de naties/staten voorzien. Het belangrijkste voor ouderen is het recht op zekerheid, in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot of ouderdom ingevolge omstandigheden buiten hun wil om.

Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen (1951) (artikel 24)

Dit verdrag bepaalt dat de staten de vluchtelingen die wettelijk op hun grondgebied verblijven, met hetzelfde respect voor hun rechten als voor de rechten van de eigen burgers moeten behandelen, met inbegrip van sociale zekerheidsvoorzieningen voor de vluchteling in geval van ziekte, invaliditeit of ouderdom. Aangezien de oudere vluchtelingen met zeer specifieke problemen kunnen worden geconfronteerd afkomstig van de andere vluchtelingen, is dit artikel in het bijzonder op hen en hun wettelijke rechten van toepassing.

Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (1966) (artikel 9, 11, 12)

Dit verdrag herhaalt het recht van een ieder op sociale zekerheid. Daarnaast heeft iedereen recht op een toereikende levensstandaard, waaronder begrepen voeding, kleding en huisvesting.

Meer nog dan de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, waarborgt het Internationaal Verdrag voor elkeen het recht op een *voortdurende verbetering van de levensomstandigheden*. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat regeringen zich voortdurend dienen in te zetten voor de verbetering van de levensomstandigheden van allen, met inbegrip van diegenen die zoals sommige bejaarden onder de zorgplicht van de staat vallen.

Verklaring inzake de Rechten van Personen met een Beperking (1975) (artikel 5, 9, 10, 12)

Deze verklaring omschrijft het statuut van personen met een beperking. Gezien ook een aantal bejaarden aan verscheidene handicaps lijden, zijn de bepalingen vervat in deze verklaring ook op hen van toepassing. Minder validen hebben recht op alle maatregelen ter ondersteuning van een zo hoog mogelijke graad van zelfbehulpzaamheid. Indien een minder valide in een instelling dient te verblijven, heeft hij recht op leefomstandigheden die zo dicht mogelijk de leefomstandigheden van de leeftijdsgenoten benaderen. Personen met een beperking worden beschermd tegen uitbuiting en misbruik. Organisaties van personen met een beperking dienen een nuttige raadgevende rol te vervullen in elke materie betreffende de rechten van de personen met een beperking. N.B. Sinds 13 december 2006 is er een VN Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Beperking.

ILO Aanbeveling Nr. 162 betreffende Oudere Werknemers (1980) (sectie II, paragraaf 5(g))

Deze aanbeveling bepaalt dat oudere werknemers dezelfde mogelijkheden en behandeling als andere werknemers, zonder onderscheid in leeftijd, dienen te genieten, en met inbegrip van de toegang tot huisvesting, sociale diensten en gezondheidsinstellingen, in het bijzonder wanneer deze toegankelijkheid samenhangt met een beroepsactiviteit of tewerkstelling.

Verklaring inzake de Afschaffing van Geweld tegenover Vrouwen (1993)

In dit document staat de geweldpleging tegenover vrouwen centraal, zowel als een schending van de vrouwenrechten als als een hinderpaal tot het bereiken van gelijkheid. Het document beschrijft de soorten geweldpleging vaak begaan tegenover vrouwen en schenkt bijzondere aandacht aan vrouwengroepen die bijzonder kwetsbaar zijn, zoals onder meer de oudere vrouwen.

DE AFRIKAANSE UNIE (Voorheen de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid, OAU)

Afrikaans Handvest inzake Rechten van de Mens en de Volkeren (1981) (artikel 18)

Het eerste handvest van de Afrikaanse Unie inzake de rechten van de mens erkent het fundamentele, bijzondere recht van ouderen en/of minder validen op bijzondere beschermingsmaatregelen en voorzieningen volgens hun lichamelijke en morele behoeften.

DE RAAD VAN EUROPA

Europees Sociaal Handvest (1961) (artikel 11, 12, 13, 14)

Dit handvest verduidelijkt onrechtstreeks de rechten van toepassing op situaties waarin veel ouderen verkeren: de nood aan een systeem van sociale zekerheid en gezondheidszorg. De Europese staten zijn volgens dit handvest verplicht om, in de mate

dat de huidige wetenschap dit mogelijk maakt, zowel de oorzaken en de omstandigheden van slechte gezondheid uit te roeien als om de verspreiding van ziekte te voorkomen. Zij dienen zich tevens te engageren in de ontwikkeling van sociale zekerheidsstelsels voor diegenen die de middelen ontberen om voor hun eigen voorzieningen in te staan. Wanneer hun toestand dit vereist, hebben deze laatste ook het recht op passende gezondheidszorg.

Aanbeveling R(87) 22 inzake onderzoek naar en toezicht op ouderen (1987)

Er dient onderzoek naar en toezicht op ouderen te worden uitgevoerd om een leven van hoge kwaliteit te verlengen, "subjectief welzijn te verbeteren", de bekwaamheid van bejaarden om sociaal te functioneren te versterken en de invloed van ziektes te voorkomen en te beperken. Vandaar dat deze aanbeveling voorstelt dat lidstaten de faciliteiten voor onderzoek naar en toezicht op ouderen zouden ontwikkelen en de ouderen zouden motiveren om aan deze onderzoeken deel te nemen. Daarnaast zou de volledige medische staf verbonden aan deze faciliteiten dienen te worden opgeleid in geriatrische geneeskunde en gerontologie. Tenslotte wordt het verzamelen van toepasselijke gegevens aangemoedigd, opdat deze faciliteiten in de toekomst efficiënter worden.

Aanbeveling R(94)9 inzake Sociale Cohesie en Levenskwaliteit (1994) (bijlage inbegrepen)

Deze aanbeveling werd uitgewerkt uit bezorgdheid omtrent het stijgend aantal ouderen in Europa en de tendens tot hun sociale uitsluiting, in het bijzonder de uitsluiting van oudere vrouwen als resultaat van het feit dat zij vaak de mannen verscheidene jaren overleven. Deze aanbeveling is uitermate kort. De bijlage voorziet echter richtlijnen voor lidstaten met betrekking tot het uitwerken van een beleid omtrent het welzijn van de ouderen. De aanbeveling erkent dat de meerderheid van de ouderen in feite zelfstandig leven en "in beginsel niet afhankelijker zijn dan de bevolking in zijn geheel". De aanbeveling erkent ook de waarde van bejaarden voor de gehele bevolking, in het bijzonder voor de jongere generaties. Zij erkent het recht van de ouderen om verder een leven van hoge kwaliteit te leiden, onder voldoende bescherming. Bejaarden zouden eveneens in staat moeten worden gesteld om zo autonoom mogelijk te leven en verder hun eigen keuzes te kunnen maken. Ouderen zouden ten volle aan het maatschappelijk leven moeten kunnen deelnemen en ook over de middelen moeten beschikken om dit te doen. Regeringen zouden inspanningen moeten leveren om sociale uitsluiting van bejaarden te voorkomen. Informatie aangaande problemen toepasselijk op ouderen zou gemakkelijk beschikbaar moeten zijn, zowel voor de bejaarden zelf als voor alle mogelijke personen die voor hen zorgen.

Aanbeveling 1254 inzake medische en welzijnsrechten van bejaarden: ethiek en beleid (1994)

Deze aanbeveling werd opgesteld uit bezorgdheid voor het gevaar dat de bestaande regels en systemen voor sociaal welzijn worden ontmanteld, omwille van financiële overwegingen van vooraanstaande lobbies in de regeringen, met name de wetenschappelijke, medische en economische lobbies. Deze bezorgdheid is van bijzonder belang omwille van de veroudering van een groot deel van de Europese bevolking. Wegens de vaak onstabiele politieke en economische toestand in veel staten

in deze regio worden aan Midden- en Oost-Europese landen korte termijn maatregelen aanbevolen om het welzijn van de ouderen veilig te stellen. De aanbeveling stelt voor dat de staten in deze Europese regio een minimum inkomen waarborgen dat de oudere bevolking voldoende zekerheid verschaft. Aan Oost-Europese regeringen wordt bovendien aangeraden de aftakeling van de openbare gezondheidszorg te voorkomen, om betaalbare medische zorg voor ouderen te voorzien, lokale diensten voor bejaarden aan te bieden en de doeltreffendheid van de bestaande sociale programma's voor deze bevolkingsgroep te verscherpen. De West-Europese lidstaten krijgen de aanbeveling om een tewerkstellings- en arbeidsbeleid uit te werken, waarbij in de maatschappij ruimte wordt gecreëerd voor de participatie van de ouderen, om een degelijk pensioenbeleid op te stellen, om de kosten voor de openbare gezondheidszorg onder controle te houden en om lokale diensten voor bejaarden uit te breiden.

Toegevoegd Protocol aan het Europees Sociaal Handvest (1998) (deel II, artikel 4)

Alle ouderen hebben recht op sociale bescherming. Bejaarden dienen zolang als mogelijk in staat te worden gesteld om volwaardig deel te nemen aan en bij te dragen tot de samenleving. Zij moeten vlot toegang hebben tot diensten en middelen die dit mogelijk maken. Ouderen moeten het recht behouden vrijelijk te leven en hun onafhankelijkheid te behouden zolang zij dit wensen of kunnen. Zij dienen ook toegang te hebben tot zowel huisvesting, aangepast aan hun noden, als tot gezondheidszorg. Aan de ouderen opgenomen in een zorginstelling moet alle nodige steun worden gegarandeerd, naast het recht op een privé levenssfeer en het recht op deelname aan de besluitvorming van de instelling waar zij verblijven.

Aanbeveling 1428 inzake de toekomst van oudere burgers: bescherming, deelname en bevordering (1999)

Deze aanbeveling werd ontwikkeld nadat de Verenigde Naties 1999 als het “ Internationaal Jaar van de Ouderen” had uitgeroepen. De aanbeveling erkent binnen de Raad van Europa ook het ontstaan van de Expertengroep inzake het optimaliseren van de levensomstandigheden van afhankelijke ouderen. Enkele tot nog toe onvermelde bekommernissen omtrent ouderen omhelzen deze bejaarden die in landelijke gebieden leven en de extreme verschillen in hun leefomstandigheden. De aanbeveling moedigt tevens op nationaal vlak onderzoek omtrent ouderen aan, zodat programma's kunnen worden opgesteld, op maat van de typische noden van ouderen in bepaalde geografische gebieden. Daarnaast moedigt de aanbeveling staten en lokale regeringen aan om nieuwe maatregelen uit te werken met betrekking tot de bescherming en de verhoogde maatschappelijke deelname van ouderen en het scheppen van een positiever beeld over bejaarden.

DE EUROPESE UNIE

Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (2000) (artikel 25, 34, 35)

Dit recente handvest erkent het recht van bejaarden om een onafhankelijk en waardig leven te leiden en actief deel te nemen aan het sociale en culturele leven van de lidstaten. Aan ouderen wordt tevens het recht op sociale zekerheidsuitkeringen en sociale diensten gewaarborgd. Bejaarden die over onvoldoende middelen beschikken,

kunnen bovendien aanspraak maken op degelijke huisvesting. Iedereen heeft het recht op preventieve gezondheidszorg en medische behandeling zoals voorzien in de nationale wetgeving.

DE LIGA VAN ARABISCHE STATEN

Arabisch Handvest inzake Mensenrechten (1994) (artikel 30, 38)

Elke burger van de Liga-staten heeft recht op een uitgebreide sociale zekerheid. Hoewel de regels voor de uitvoering hiervan niet worden gespecificeerd, erkent het handvest dat de lidstaten ook zorg zullen verstrekken aan de ouderen.

De Verklaring van Cairo inzake de Mensenrechten in de Islam **(1990) (artikel 17, 18)**

Deze verklaring behandelt de basisbekommernis van veel ouderen en hun verdedigers: voorzieningen en de middelen om aan hun basisbehoeften te voldoen. Iedereen heeft recht op gezondheids- en medische zorg volgens de mogelijkheden van elke staat. Elkeen heeft het recht in veiligheid te leven. Iedereen heeft recht op middelen om in zijn levensonderhoud te voorzien, zodat aan voeding, kleding, medische zorg en andere basisbehoeften wordt voldaan.

DE ORGANISATIE VAN AMERIKAANSE STATEN (OAS)

Amerikaanse Verklaring inzake de Rechten en Plichten van Personen (1948) (artikel 11, 16)

Deze verklaring stelt dat iedereen het recht heeft op de handhaving van zijn gezondheidsstandaard binnen de middelen van de gemeenschap of de staat. Ouderen genieten bovendien het recht op sociale zekerheid om een toereikende levensstandaard te behouden.

Amerikaanse Conventie inzake Mensenrechten (1978) (artikel 5, 6)

Dit verdrag legt het recht op een humane behandeling vast voor iedereen, wat belangrijk is gezien ouderen vaak het slachtoffer zijn van verwaarlozing en misbruik.

Bijkomend Protocol bij de Amerikaanse Conventie inzake de Mensenrechten op het vlak van Economische, Sociale en Culturele Rechten (1988) (artikel 9, 10, 11, 12, 17, 18)

Net als de Amerikaanse Verklaring inzake de Rechten en Plichten van Personen stelt dit protocol dat ouderen recht hebben op sociale zekerheid zodat een toereikende levensstandaard kan worden behouden. In geval van overlijden zullen bovendien eventuele van deze persoon afhankelijke familieleden sociale zekerheidsuitkeringen ontvangen op het ogenblik van dit overlijden. Artikel 17 specificeert dat ouderen het recht hebben op een bijzondere bescherming. Bejaarden die zelf niet over voldoende middelen beschikken hebben recht op aanvaardbare voorzieningen, voeding en medische verzorging. Volgens dit document hebben ouderen ook het feitelijk recht op deelname

aan vormen van werk die individuen toelaten overeenkomstig hun noden en wensen te participeren in productieve arbeid. Lidstaten zijn daarenboven verplicht mee te helpen aan de verdere uitbouw van sociale organisaties, opgericht om het leven van bejaarden te verbeteren.

Inter – Amerikaans Verdrag inzake de Preventie, de Bestrafing en de Uitroeiing van Geweldpleging tegenover Vrouwen (1994)

Dit verdrag stelt dat alle vrouwen het recht hebben vrij te zijn van geweld en discriminatie in al zijn vormen, met inbegrip van de oudere vrouwen die bijzonder kwetsbaar zijn voor geweldpleging.

Nationale agentschappen ter ondersteuning, bescherming en dienstverlening

Momenteel worden op internationaal vlak heel wat voorbereidingen getroffen om het hoofd te kunnen bieden aan de aankomende crisis van onze ouder wordende wereldbevolking. Er wordt algemeen erkend dat ouderen vaak het slachtoffer zijn van discriminatie en misbruik en dat hun bijzondere noden dikwijls onvoldoende worden gelenigd door hun regeringen en gemeenschappen. Het is bovendien duidelijk dat de samenleving nog steeds geen nieuwe actievere rol aan de oudere wereldburgers heeft toebedeeld in het scheppen van cultuur en van gemeenschap, evenmin als er reeds veel programma's werden ontwikkeld om ouderen toe te laten actiever te participeren in de samenleving.

Veel van hetgeen werd verwezenlijkt ter bescherming van de rechten van bejaarden werd tot dusver in feite gerealiseerd binnen een intergouvernementele en regionale context. Veel regeringen van naties/staten ondervinden jammer genoeg echter ernstige moeilijkheden bij de uitvoering of het behoud van de programma's ter bescherming van hun oudere burgers. Zo bestaat in de Verenigde Staten bijvoorbeeld momenteel het risico dat het sociale zekerheidssysteem wordt herzien en geprivatiseerd of, zoals sommigen vrezen, misschien zelfs ontmanteld. Daarnaast biedt *Medicare*, een gezondheidszorgsysteem voor personen van 65 jaar en ouder, soms onvoldoende dekking voor de medische kosten van behoeftige bejaarden, noch dekt het systeem de kosten van geneesmiddelen op voorschrift. De kosten van deze geneesmiddelen stijgen bovendien snel. Terwijl sommige van deze medicijnen noodzakelijk zijn voor hun overleving zullen veel oudere burgers soms hun medicatie overslaan omdat zij zich deze niet kunnen veroorloven.

Zelfs in landen met goed uitgebouwde algemene gezondheidszorgsystemen zoals Canada en de meeste Europese landen, hebben de stijgende kosten voor de gezondheidszorg regeringen ertoe gebracht besparingen door te voeren in de aan hun burgers aangeboden diensten. Voornamelijk omdat zij het merendeel van de kosten van de voorgeschreven medicijnen dekken, hebben deze regeringen er tevens belang bij de prijs van deze geneesmiddelen laag te houden. Omwille van onderhandelingen tussen farmaceutische bedrijven en regeringen, over de kost van geneesmiddelen, worden nieuwe, mogelijk heilzame medicijnen dan ook vaak met vertraging op de markt gebracht. In een aantal landen met een algemene gezondheidszorg kan de wachttijd voor niet noodzakelijke operaties en medische ingrepen bovendien jaren bedragen.

Ongeacht deze problemen bestaan er veel nationale niet-gouvernementele organisaties die zich inzetten ter verdediging van ouderen en beleidsgerichte inspanningen leveren ten voordele van ouderen. In 1989 nam de Wereldgezondheidsorganisatie de **Verklaring van Hong Kong inzake Misbruik tegenover Ouderen** aan. Deze Verklaring taxeert het misbruik van bejaarden in het licht van hun vaak voorkomende afhankelijkheid van anderen voor hulp en van hun aanleg voor pathologische problemen, motorische stoornissen en psychische- en oriënteringsstoornissen.

De Wereldgezondheidsorganisatie stelt dan ook dat ouderen dezelfde rechten hebben op verzorging en welzijn als alle andere personen. Dokters dragen de verantwoordelijkheid om misbruik van hun oudere patiënten te voorkomen. Zij hebben tevens de plicht om de lokale autoriteiten in te lichten over vermoede gevallen van lichamelijk of psychologisch misbruik. Teneinde hun bescherming te waarborgen, dienen bejaarden daarnaast hun dokter vrij te kunnen kiezen.

Materiaal voor actievoeren, onderwijs en opleiding

Voor activisten

Rights and Freedoms for All Ages (*Quebec Commission on Human and Children's Rights*)

Deze uitgebreide online trainingsmodule omvat algemene informatie, zowel inzake de rechten van de mens als betreffende de rechten van ouderen.

Andere informatiebronnen

Cursussen en opleidingsmogelijkheden

Organisaties ter verdediging van en ter opleiding over ouderen

Internationale Dag van de Bejaarden (1 oktober)

Sleutelwoorden

Ouderen/ Bejaarden: personen van 65 jaar of ouder

Ratio productieven/bejaarden: het aantal personen tussen 15-64 jaar tegenover personen van 65 jaar en ouder

Oudste ouderen: personen van 80 jaar en ouder

Copyright © Human Rights Education Associates (HREA), 2003. All rights reserved.

De oorspronkelijke (Engelstalige) versie van deze gids werd uitgewerkt door Meagan English. Hij werd vertaald door Johan Vandendriesche, nagelezen en herwerkt door Myriam Wylocke.